

УДК 911.9 (477)

*Олександр Король, к. геогр. н., доцент
e-mail: o.korol@chnu.edu.ua**Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна*

ВПЛИВ ПРОТЯЖНОСТІ ГЕОГРАФІЧНОГО ПРОСТОРУ НА РОЗПОДІЛ МІЖНАРОДНИХ ТУРИСТИЧНИХ ПОТОКІВ

У статті висунуте та перевірене припущення, що така властивість географічного простору, як протяжність, впливає на розподіл міжнародних туристичних потоків через відстані між країнами походження і призначення туристів, а також через довжину спільного кордону суходолом, яка у багатьох випадках визначає обсяги туристичного обміну між країнами-сусідами. За результатами аналізу структури міжнародного туризму окремих країн з'ясований характер впливу протяжності географічного простору на географію розподілу міжнародних туристичних потоків. Зокрема, виявлена закономірність, за якою частка прибуттів або вибуттів у структурі міжнародного туризму певної країни може бути будь-якою, але, зазвичай, не перевищує значення, яке із відстанню зменшується за експонентою. Тобто, встановлено, що відстань не визначає, а обмежує інтенсивність туристичного обміну між країнами. Також встановлено, що близько 50% міжнародного туристичного обміну відбувається між країнами-сусідами, а частка країни-сусіда в структурі туристичних прибуттів або вибуттів часто узгоджується з протяжністю спільного кордону суходолом.

Ключові слова: міжнародний туризм, візні туристичні потоки, туристичні прибуття, візні туристичні потоки, туристичні вибуття, відстань між кордонами, протяжність спільного кордону.

Александр Король. ВЛИЯНИЕ ПРОТЯЖЕННОСТИ ГЕОГРАФИЧЕСКОГО ПРОСТРАНСТВА НА РАСПРЕДЕЛЕНИЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ТУРИСТИЧЕСКИХ ПОТОКОВ

В статье выдвинуто и проверено предположение, что такое свойство географического пространства, как протяженность, влияет на распределение международных туристических потоков посредством расстояния между странами происхождения и назначения туристов, а также через длину общей сухопутной границы, которая во многих случаях определяет объемы туристического обмена между странами-соседями. В результате анализа структуры международного туризма отдельных стран выяснен характер влияния протяженности географического пространства на географию распределения международных туристических потоков. В частности, выявлена закономерность, согласно которой доля прибытий или отбытий в структуре международного туризма некой страны может быть любой, но, как правило, не превышает значения, которое с расстоянием уменьшается по экспоненте. Т.е., установлено, что расстояние не определяет, а ограничивает интенсивность туристического обмена между странами. Также установлено, что около 50% международного туристического обмена происходит между странами-соседями, а доля страны-соседа в структуре туристических прибытий или отбытий часто согласуется с протяженностью общей сухопутной границы.

Ключевые слова: международный туризм, въездные туристические потоки, туристические прибытия, выездные туристические потоки, туристические отбытия, расстояние между границами, протяженность общей границы.

Oleksandr Korol. IMPACT OF THE OF GEOGRAPHICAL SPACE'S LENGTH ON THE DISTRIBUTION OF INTERNATIONAL TOURIST FLOWS

The article suggests and verifies the assumption that such a property of geographical space as the length affects the distribution of international tourist flows due to the distance between the countries of origin and destination of tourists, as well as the length of the common border by land, which in many cases determines the volume of tourist exchange between the countries-neighbors. As a result of the analysis of the structure of international tourism by countries, the nature of the influence of the length of geographical space on the geography of the distribution of international tourist flows has been determined. In particular, a pattern has been found in which the share of arrivals or departures in the structure of international tourism of a certain country can be any, but usually does not exceed the value that decreases from distance by the exponent. So, it is defined that distance does not determine, but limits the intensity of tourist exchange between countries. It is also estimated that around 50% of international tourist exchange is between neighboring countries, and the share of a neighboring country in the structure of tourist arrivals or departures is often consistent with the length of the common border by land.

In addition, the cases that not comply with this pattern are explained. Exceptions are usually related to countries with an "overseas" geographical location, including are in the part of the world where they are surrounded by mentally different countries. At the same time, each of them near or far has a mentally close large country, from where arrive a much more tourists than usual for such a distance. Exceptions for international tourist flows in the neighborhood are usually associated with the distortion of the isotropy of the geographical space, primarily in the border areas, in particular due to the uneven distribution of the population in the countries of origin or tourist potential in the destinations.

Keywords: international tourism, inbound tourist flows, tourist arrivals, outbound tourist flows, tourist departures, distance between borders, length of a common border.

Актуальність теми дослідження. Міжнародний туризм посідає особливе місце в зовнішньоекономічних зв'язках. Він є важливим стимулом розвитку міжнародної торгівлі, сприяє розширенню й активізації епізодичних міграцій між країнами. Більше того, значення туризму не можна оцінювати тільки економічними вигодами. Він є однією з найактивніших форм спілкування людей,

що сприяє встановленню й розширенню міжнародних культурних зв'язків між країнами, зміцненню дружби й співробітництва народів світу. Зважаючи на залучення до міжнародного туризму великої кількості людей (більше 1 млрд.), він справляє значний вплив на різні сфери суспільних відносин. Тому видається важливим з'ясування того, наскільки туристичний обмін між країнами є інтенсивним залежно від відстані між ними або протяжності спільного кордону.

Виходячи з цього, **метою роботи** є з'ясування впливу протяжності географічного простору на розподіл міжнародних туристичних потоків між окремими країнами, зокрема виявлення залежності частки прибуттів або вибуттів у структурі міжнародного туризму від відстані між країнами походження та призначення туристів, а для сусідніх країн – від довжини спільного кордону.

Методика дослідження побудована на використанні статистичної бази та методології Всесвітньої туристичної організації, також застосовувалися методи математичної статистики, у т.ч. кореляційно-регресійний аналіз і критерій χ^2 , який називають ще критерієм незалежності, узгодженості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зважаючи на поставлену мету, на передній план виходить географічна сутність туризму, як форми міграції населення, що ґрунтується на подоланні геопростору, пов'язана з територією та її відмінностями «від місця до місця». В цьому контексті саме географам належить значний доробок у дослідженнях туризму, висвітлений у працях В.С. Преображенського, Ю.О. Веденіна, І.В. Зорина, М.А. Ананьєва, Н.П. Зачиняєва, Н.С. Фальковича, Є.А. Котлярова та інших дослідників радянських часів, а в Україні – М.П. Крачила, О.О. Любіцевої, О.О. Бейдика. З-поміж останніх вагомих робіт присвячених міжнародному туризму можна виділити праці А.Ю. Александрової (2002 р.) [1], О.О. Любіцевої (2003 р.) [4] тощо. У цих роботах охарактеризовані основні поняття міжнародного туризму, проаналізована географія туристського попиту за регіонами світу, відображені останні тенденції та процеси глобалізації в цій галузі. Проте, деякі аспекти міжнародного туризму залишаються невисвітленими, зокрема й той, якому присвячене це дослідження.

Виклад основного матеріалу. Вплив протяжності географічного простору на туризм проявляється, насамперед, у необхідності долати відстані. Усі просторові переміщення туристів здійснюються з використанням транспортних засобів і пов'язані з витратами грошей і часу. Тому відстань перетворюється на чинник, який впливає на формування туристичних потоків до тієї чи іншої країни, адже, чим вона ближча, тим частіше може відвідуватися, а від цього залежить розподіл туристичних потоків у географічному просторі, зокрема між окремими країнами.

У випадку із туристичними потоками до сусідніх країн протяжність географічного простору проявляється через довжину спільного кордону суходолом. Такі поїздки часто охоплюють прикордонні території та мають характер «дифузії». Тому, за інших рівних умов, обсяги туристичного обміну між країнами сусідами узгоджуються з протяжністю спільного кордону (суходолом). Ця закономірність пояснюється тим, що туристичні потоки до сусідів можуть підпадати під статистичну теорію переміщень Хегерстранда, згідно з якою населення країни-походження, яке проживає поближче до кордону, мало б частіше відвідувати прикордонні регіони сусідньої країни [5].

Отже, така властивість географічного простору, як протяжність, впливає на розподіл міжнародних туристичних потоків через відстані між країнами походження і призначення туристів, а також через протяжність спільного кордону суходолом, яка у багатьох випадках визначає обсяги туристичного обміну між країнами-сусідами. Цей розподіл проявляється в частоті поїздок до тієї чи іншої країни, що можна побачити в структурі туристичних прибуттів або вибуттів певної країни.

У міжнародному туризмі виділяють дві його форми – іноземний (в'їзний) і зарубіжний (виїзний), які відрізняються напрямом туристського потоку. Один і той самий турист буде класифікований як іноземний в країні призначення і зарубіжний для країни походження. Очікується, що протяжність географічного простору впливатиме на ці дві форми міжнародного туризму обопільно. Виходячи з цього, аналіз впливу протяжності географічного простору на розподіл туристичних потоків варто робити як для іноземного, так і зарубіжного туризму, що лише подвоїть репрезентативність отриманих результатів.

Відстані між країнами та розподіл зарубіжних (виїзних) туристичних потоків. Найперше, слід оцінити вплив відстані від країни походження туристів до окремих країн призначення на їхні частки в структурі зарубіжного туризму. Іншими словами доцільно з'ясувати, чи частіше відвідується країна, якщо вона ближче знаходиться. Для цього необхідно зіставити частки вибуттів із країни походження до тієї чи іншої країни призначення туристів і відстані між ними. Для спрощення обчислень обиралися найменша відстань між їхніми кордонами. «Нульову» відстань, наприклад, мали країни-сусіди зі спільним кордоном суходолом. Такий підхід видається цілком обґрунтованим, адже за стандартами UNWTO при дослідженні міжнародного туризму надається перевага обліку на кордоні, тобто формально туристичний потік розглядається від кордону до кордону [3].

Отже, дані про відстані до кордонів країн призначення і частки вибуттів до них для обраних 23-ох країн походження туристів були зведені в один масив, що складався із 249 випадків, у кожному з яких зіставлялися відсоток вибуттів і відстань [8]. Отримані результати засвідчили відсутність функціональної залежності між цими двома ознаками (див. рис. 1).

Однак у розподілі «точок» на рисунку 1 спостерігається певна закономірність – зі зростанням відстані зменшується дисперсія частки вибуттів, а починаючи від 4,5 тис. км спостереження, за винятком «викидів», мають значення менші за 3%. Також можна побачити, що більше 90% випадків розташовуються в межах криволінійної трапеції, яка згори обмежується графіком експоненційної функції:

$$y = 23,26 * \exp(-0,0003 * x);$$

де: y – це відсоток зарубіжних вибуттів;

x – відстань між кордонами.

Відстані між країнами та розподіл іноземних (в'їзних) туристичних потоків. Для з'ясування того, чи матиме країна походження туристів більшу частку в структурі іноземного туризму країни призна-

чення, якщо вона ближче до неї знаходиться, були зіставлені частки прибуттів і мінімальні відстані між їхніми кордонами. Данні щодо обраних 25-и країн були зведені в один масив, що складався зі 140

випадків, у кожному з яких зіставлялися частка прибуттів і відстань [7]. Отримані результати засвідчили відсутність функціональної залежності між цими двома ознаками (див. рис. 2).

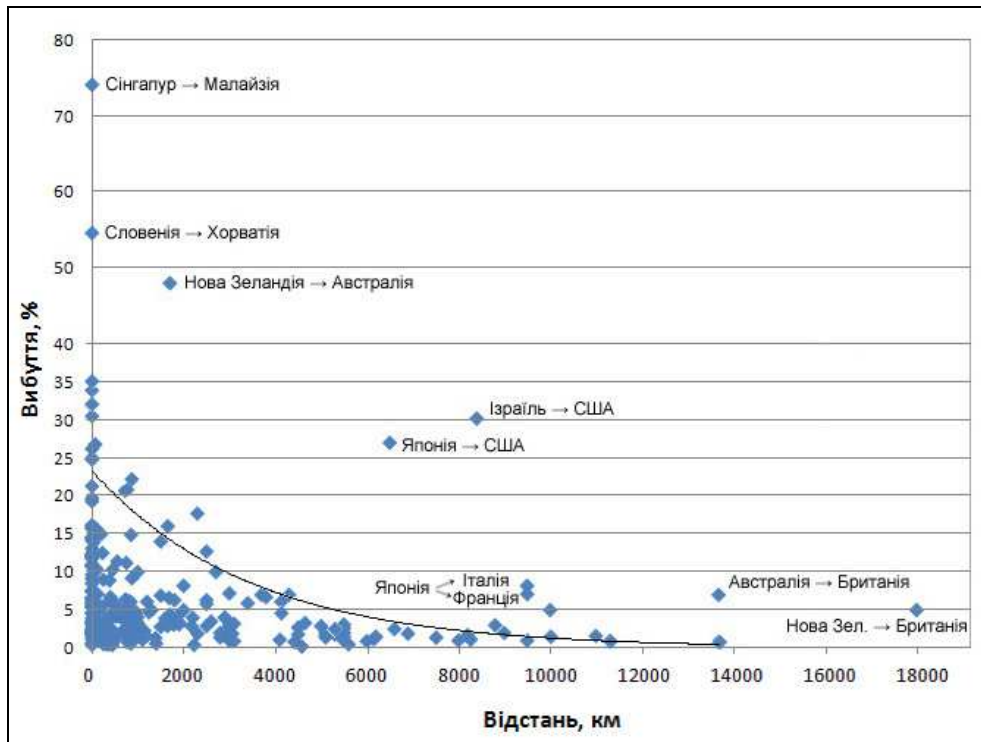

Рис. 1. Частка вибуттів із країни походження до країни призначення туристів і відстань між їхніми кордонами, 2008 р.

Водночас, так само як й у випадку з виїзним туризмом, у розподілі «точок» на рисунку 2 спостерігається певна закономірність. Зокрема, зі зростанням відстані зменшується дисперсія частки прибуттів, а починаючи від 4 тис. км усі випадки, за винятком «викидів», мають значення менші за 10%. Також можна побачити, що близько 90% спостережень розташовуються в межах криволінійної трапеції, яка згори обмежується графіком експоненційної функції. Схожа картина спостерігалася при проведенні подібного аналізу для виїзного туризму. Це підтверджує припущення про те, що протяжність географічного простору однаково впливає як на іноземні (в'їзні), так і на зарубіжні туристичні потоки.

Для перевірки обопільного характеру впливу відстані на інтенсивність туристичного обміну між країнами, застосуємо формулу експоненційної кривої, яка була отримана для зарубіжного (виїзного) туризму. При накладанні її на подібний графік розподілу прибуттів для іноземного (в'їзного) туризму, задля задовільної апроксимації із «верхніми» випадками, за винятком викидів, криву цієї функції довелося лише «підняти» на п'ять одиниць. Отже, нова функція мала такий самий експоненційний характер та відрізнялася від старої лише на «+5»:

$$y = 23,26 * \exp(-0,0003 * x) + 5$$

де: y – це відсоток іноземних прибуттів;

x – відстань між кордонами.

Виходячи з цього, можна зробити висновок, що

як для іноземних (в'їзних), так і зарубіжних (виїзних) туристичних потоків відстань є не детермінуючим, а обмежуючим чинником. Частка прибуттів або вибуттів не залежить безпосередньо від відстані між країнами, а, зазвичай, не перевищує значення експоненційної функції, в якій аргументом є відстань, інакше кажучи знаходиться в межах окресленої нею криволінійної трапеції (див. рис. 3).

Видається важливим розглянути «викиди», що найвище відхилилися від графіка експоненційної функції, як для іноземних (в'їзних), так і зарубіжних (виїзних) туристичних потоків [7, 8]. В усіх екстремальних випадках спостерігається експоненційна залежність в їхньому розташуванні, що лише підтверджує вплив відстані на інтенсивність туристичного обміну між країнами. Водночас, значне зміщення догори уявної кривої, яку вони утворюють, свідчить про дію певних чинників (див. рис. 1, рис. 2).

На «нульовій» відстані виділяються два випадки – це туристичні потоки Сінгапур → Малайзія для зарубіжного туризму та США → Канада для іноземного. Положення сусіда, тісні історичні зв'язки між Сінгапуром і Малайзією та відсутність мовного бар'єру зумовили те, що на цей напрямок припадало 74% вибуттів. Переважно це були короткотривалі подорожі на вихідних задля походів по магазинах до сусіднього малайзійського міста Джохор-Бару, з яким Сінгапур з'єднаний греблею. Така зосередженість туристичних потоків також зу-

мовлена острівним положенням цієї карликової країни, через що вони не розпоршуються між іншими DESTИНАЦІЯМИ.

Три чверті іноземних туристів до Канади прибувають зі США. Така ситуація пов'язана з тим, що Канада відрізана океанами від решти світу. Лише на півдні вона має протяжний кордон суходолом зі

США, причому він є «прозорим» – американцям не потрібна канадська віза. Крім того, цьому сприяє відсутність мовного бар'єру та культурна близькість. Американські туристи переважно здійснюють часті поїздки автомобілем, в основному, задля відпочинку в сільській місцевості, також відвідують у Канаді з екскурсіями великі міста.

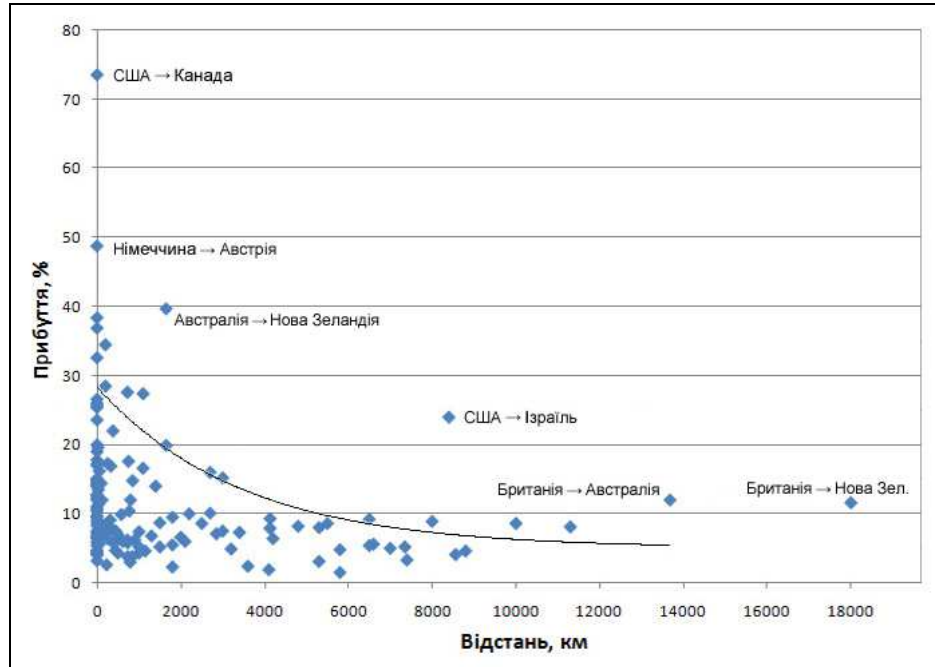

Рис. 2. Частка прибуттів із країни походження до країни призначення туристів і відстань між їхніми кордонами, 2008 р.

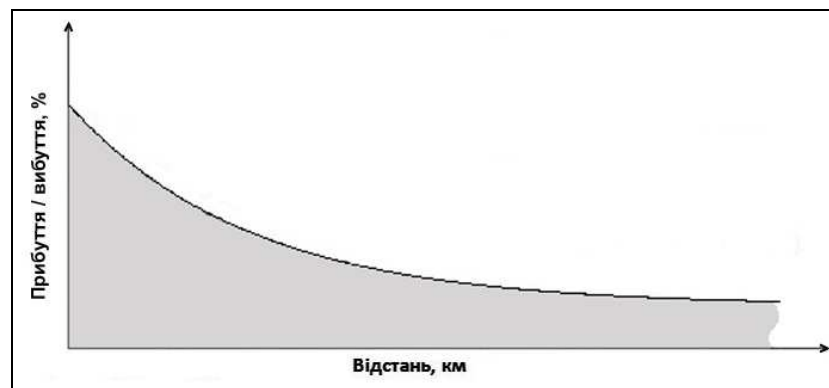

Рис. 3. Частки прибуттів або вибуттів у структурі міжнародних туристичних потоків і відстані між країнами походження та призначення туристів.

На більших відстанях виділяються випадки, що представлені туристичними потоками між Австралією, Новою Зеландією та Великою Британією. Так, майже половина новозеландців (48%) у 2008 р. прямували до Австралії. Ці дві країни близькі не лише географічно, але й ментально. Обидві вони перебували під короною Британської імперії та переважно заселенні вихідцями з «Туманного Альбіону». Так само в'їзні туристичні потоки до Нової Зеландії переважно склалися з австралійців – майже 40% прибуттів.

Відсутність мовного бар'єру та історичне

коріння забезпечили Великій Британії чільне місце в структурі туристичних вибуттів із Нової Зеландії. Хоча у 2008 р. на цей туристичний потік припадало 5% подорожуючих, для відстані 18 тис. км – це аномально висока частка. Цікавим є той факт, що з-поміж подорожуючих до Великої Британії новозеландців переважають ті, хто відвідують родичів і знайомих – 53%. Водночас, Велика Британія посідає другу сходинку в структурі туристичних прибуттів до Нової Зеландії (11,6%). Британія залишається доволі стабільним постачальником туристів впродовж десятиліть – починаючи

від 1950 року, хоча характер подорожей за цей час дещо змінився. Зокрема, все менше британських туристів відвідують у Новій Зеландії родичів і знайомих і все більше надають перевагу індивідуальним подорожам перед інклюзив-турами.

Ще один випадок, подібний до попереднього, – це туристичний потік із Великої Британії до Австралії, на який доводиться 12% прибуттів. В основному британські туристи відвідують тут родичів і знайомих, хоча останніми роками VFR-потоки скорочуються, натомість зростає кількість подорожуючих задля відпочинку і дозвілля. Таким інтенсивним потокам сприяють ті ж чинники, що й у випадку з Новою Зеландією – мовна спорідненість і спільна історія, адже Австралія так само заселена вихідцями з Британських островів.

Якщо розглядати зарубіжний туризм Австралії, то у 2008 р. більше половини туристів із цієї країни (53%) подорожували в межах Азійсько-Тихоокеанського регіону, що підтверджує дію чинника відстані. Перше місце очікувано посіла Нова Зеландія, до якої подорожувало 16% австралійських туристів. Однак серед інших топ-дестинацій чільне місце посіли просторово віддалені (більше 10 тис. км) але ментально близькі країни Північної Америки та Європи: на США та Канаду припадало 11% вибуттів; до Європи подорожувало стільки ж австралійців, як і до Нової Зеландії, причому трохи менше половини з них (7%) обирали Велику Британію. Саме потік до «Туманного Альбіону» був зафіксований як екстремальне відхилення на відстані 13680 км.

Очевидно, що в усіх випадках, які пов'язані з туристичними потоками між Великою Британією, Австралією та Новою Зеландією спрацював чинник **ментальної близькості**, зокрема мовної спорідненості, який був підсилений фактором **«історичної батьківщини»**.

Три екстремальні випадки пов'язані із зарубіжним туризмом Японії. У 2008 р. 27% туристичних вибуттів з Японії приходилося на США. Очевидно, що ця країна для японських туристів – надзвичайно приваблива дестинація. Це пов'язане з тим, що у 70-ті роки, коли поїздки за кордон вперше стали популярними в Японії, і з другої половини 80-х років до початку 90-х років розвиток туризму в Південній Кореї та Китаї значно відставав від розвинутих країн, а більшість курортних зон в Азії із високим рівнем обслуговування з'явилися лише на початку 90-х років. Отож, туристичні потоки Японії тоді зорієнтувалися на традиційні розвинуті туристичні регіони світу. Це одна з причин, чому японських мандрівників за звичкою приваблюють далекі напрямки, такі як Північна Америка, зокрема Гаваї та Європа. Серед Європейських країн найбільшою популярністю у японців користувались Італія (8,2%) та Франція (7,1%).

Потоки між Ізраїлем і США також опинилися з-поміж викидів як для іноземного, так і зарубіжного туризму. Через політичну напругу в стосунках з арабськими країнами, в структурі туристичних вибуттів із Ізраїлю відсутні дестинації-сусіди. Саме тому ізраїльтяни надають перевагу подорожам до

віддалених дестинацій. Через це провідним транспортним засобом є літак – 81% вибуттів, а більшість вибуттів суходелом припадає на арабів, які їдуть до сусідніх країн, що є рідкістю для євреїв. За таких обставин, не дивлячись на значну віддаленість і візовий режим, США є найпопулярнішою дестинацією в ізраїльських туристів – 30% подорожуючих, адже тут доброзичливо ставляться до єврейської культури, а також у США мешкає найбільша іудейська діаспора – 6,5 млн.

Якщо розглядати структуру туристичних прибуттів до Ізраїлю, то так само «кидається у вічі» відсутність країн-сусідів, що пов'язане з перманентним арабо-ізраїльським конфліктом. Натомість у 5-топ опинилися далекі країни, туристичні потоки з яких зумовлюються ментальним чинником – чисельністю єврейської громади, яка там мешкає. В США проживає 45% усіх євреїв (більше, ніж у самому Ізраїлі) і саме тому на американських туристів доводиться 24% прибуттів.

Отже, майже в усіх випадках, які мають найпомітніше відхилення від графіка експоненційної функції, спостерігається спільна риса. Так, більшість із цих країн мають «заокеанське» географічне положення, у т.ч. знаходяться у тій частині світу, де їх оточують ментально далекі країни. Водночас, у кожної із них поруч або далеко є ментально близька велика країна, саме на яку припадає набагато більша частка прибуттів чи вибуттів, ніж пересічно для такої відстані.

Туризм по сусідству. Примітним є те, що у структурі міжнародного туризму перші сходинки посідають країни-сусіди, які межують суходелом або кордони котрих розташовані на відстані до 50 км. На них разом може припадати до 80% прибуттів або вибуттів, а в середньому їхня частка сягає 50%. При цьому кількість країн-сусідів не відіграє великого значення, важливішим тут є наявність протяжного кордону суходелом.

На інтенсивність туристичного обміну між країнами-сусідами можуть впливати певні перепони, які пов'язані з перетином державного кордону: візовий режим, митні формальності. Щоб уникнути впливу цих перешкод, для аналізу, насамперед, були обрані країни з «прозорими» кордонами, зокрема континентальної частини Європейського союзу. Розгляд цих туристичних потоків розглядався окремо для зарубіжного та іноземного туризму.

Зарубіжні (виїзні) туристичні потоки до сусідніх країн. Із 14-ти розглянутих європейських країн у середньому 47% зарубіжних туристів прямували до сусідніх дестинацій зі спільним кордоном суходелом [7]. Припускаючи вплив протяжності останнього на обсяги таких потоків, була висунута гіпотеза про те, що частка країни-сусіда в структурі туристичних вибуттів має бути пропорційною частці спільного з нею кордону (суходелом). Для підтвердження або спростування даного припущення був використаний критерій χ^2 , який називають ще критерієм незалежності, узгодженості та однорідності. Він розраховується за формулою:

$$\chi^2 = \sum \frac{(O - E)^2}{E},$$

де: O – емпіричні частки;

E – теоретично очікувані частки.

Відхилення емпіричних часток від теоретичних може бути істотним, якщо спричинене якимось чинником, а також незначним, що зумовлене випадковими причинами, тоді узгодженість часток підтверджується. Щоби це визначити, розраховане значення χ^2 порівнюють з табличним за певної кількості ступенів свободи. Якщо сумарне значення

χ^2 більше табличного, то розбіжність є не випадковою, тобто узгодженість часток не підтверджується [2].

Отже, припущення про те, що частка країни-сусіда в структурі туристичних вибуттів має бути пропорційною частці спільного з нею кордону суходелом, підтвердилось у 8 із 14 випадках. Для решти 6 країн сумарний χ^2 , що виділений у таблиці сірим кольором, помітно перевищував табличне значення за рівня істотності 0,05 (див табл. 1).

Таблиця 1

Значення χ^2 для зарубіжних туристичних потоків до сусідніх країн

№	Країни	χ^2
Швеція		
1	Фінляндія	1,190
2	Данія	32,884
3	Норвегія	8,215
Всього		42,289
Німеччина		
1	Австрія	0,541
2	Франція	2,663
3	Швейцарія	0,205
4	Нідерланди	1,091
5	Польща	0,580
6	Данія	1,207
7	Чехія	3,406
Всього		9,693
Бельгія		
1	Франція	2,320
2	Нідерланди	4,716
3	Німеччина	0,002
Всього		7,038
Нідерланди		
1	Німеччина	0,060
2	Бельгія	0,080
Всього		0,14
Швейцарія		
1	Німеччина	4,996
2	Італія	1,601
3	Франція	0,777
4	Австрія	0,142
Всього		7,516
Австрія		
1	Німеччина	0,527
2	Італія	4,692
3	Угорщина	0,834
4	Швейцарія	0,004
5	Чехія	1,799
6	Словенія	2,889
7	Словаччина	0,341
Всього		11,086
Італія		
1	Швейцарія	0,579
2	Франція	0,023
3	Австрія	0,374
4	Словенія	0,171
Всього		1,147
Іспанія		
1	Франція	3,041
2	Португалія	5,758
3	Андорра	6,691
Всього		15,49

№	Країни	χ^2
Франція		
1	Іспанія	3,498
2	Італія	1,553
3	Німеччина	0,397
4	Бельгія, Люкс.	1,470
5	Швейцарія	3,348
Всього		10,266
Словенія		
1	Хорватія	6,903
2	Італія	3,203
3	Австрія	5,906
4	Угорщина	2,178
Всього		18,19
Польща		
1	Німеччина	14,837
2	Чехія	1,118
3	Словаччина	0,664
4	Литва	1,346
5	Росія	0,167
6	Україна	4,539
7	Білорусь	2,921
Всього		25,592
Чехія		
1	Словаччина	22,045
2	Німеччина	1,308
3	Австрія	0,008
4	Польща	10,649
Всього		34,01
Угорщина		
1	Австрія	4,016
2	Хорватія	0,126
3	Румунія	1,583
4	Сербія	0,525
5	Словаччина	0,068
6	Словенія	1,186
7	Україна	0,015
Всього		7,519
Болгарія		
1	Греція	2,165
2	Туреччина	5,183
3	Сербія	1,066
4	Румунія	8,745
5	Македонія	0,001
Всього		17,16

Іноземні (в'їзні) туристичні потоки від сусідніх країн. У структурі іноземного туризму 14-ти розглянутих країн пересічно 53% прибуттів доводилося на сусідів [8]. Як й у випадку із зарубіжними (виїзними) туристичними потоками, зроблене припущення, що частка країни-сусіда в структурі туристичних прибуттів має бути пропорційною частці спільного з нею кордону (суходолом). Для підтвердження або

спростування даного твердження так само був використаний критерій χ^2 . У результаті проведеного аналізу, узгодженість між часткою прибуттів від сусідів із часткою спільного кордону суходолом спостерігалася у 8 із 14 випадках (див. табл. 2). І лише у 6 країнах сумарний χ^2 , що виділений у таблиці сірим кольором, помітно перевищував табличне значення за рівня істотності 0,05.

Таблиця 2

Значення χ^2 для іноземних туристичних потоків від сусідніх країн

№	Країни	χ^2
Швеція		
1	Фінляндія	0,042
2	Данія	30,737
3	Норвегія	6,968
Всього		37,747
Бельгія		
1	Франція	3,395
2	Нідерланди	1,379
3	Німеччина	1,217
Всього		5,991
Нідерланди		
1	Німеччина	0,960
2	Бельгія	1,449
Всього		2,409
Німеччина		
1	Нідерланди	2,157
2	Швейцарія	0,572
3	Австрія	3,319
4	Франція	0,492
5	Бельгія	0,764
6	Данія	3,218
7	Польща	2,378
Всього		12,902
Швейцарія		
1	Німеччина	16,662
2	Італія	6,612
3	Франція	2,473
Всього		25,748
Австрія		
1	Німеччина	3,321
2	Італія	7,341
3	Швейцар. і Ліхт.	1,124
Всього		11,786
Італія		
1	Швейцарія	0,039
2	Франція	0,274
3	Австрія	0,104
Всього		0,417
Франція		
1	Італія	0,038
2	Німеччина	0,971
3	Бельгія	0,603
Всього		1,612

№	Країни	χ^2
Польща		
1	Німеччина	6,389
2	Литва	0,234
3	Росія	1,811
4	Україна	1,774
5	Білорусь	3,337
Всього		13,545
Чехія		
1	Словаччина	0,041
2	Німеччина	4,261
3	Польща	6,271
Всього		10,574
Угорщина		
1	Австрія	0,176
2	Хорватія	1,442
3	Румунія	0,168
4	Сербія і Чорн.	3,279
5	Словаччина	3,622
6	Україна	2,234
Всього		10,921
Україна		
1	Росія	0,045
2	Польща	3,308
3	Молдова	0,057
4	Білорусь	0,659
5	Румунія	1,544
6	Угорщина	0,706
7	Словаччина	0,066
Всього		6,385
США		
1	Канада	0,432
2	Мексика	0,747
Всього (без Аляски)		1,179
Аргентина		
1	Чилі	3,791
2	Бразилія	5,943
3	Уругвай	3,630
4	Парагвай	0,710
Всього		14,074

Винятки як для іноземного, так і зарубіжного туризму, не суперечать вищевказаним теоретичним викладкам, адже вони ґрунтуються на «ізотропному» геопросторі, який далебі не всюди зустрічається. Тому ці випадки викликають інтерес із точки зору аналізу відхилень задля визначення чинників, які спотворюють ізотропність території та впливають на розподіл туристичних потоків по сусідству [7, 8].

Випадок зі Швецією для зарубіжного туризму є яскравим прикладом впливу нерівномірного розміщення населення по території країни на структуру вибуттів до сусідніх дестинацій. 4/5 населення Швеції зосереджено в південній частині країни, а одним із найщільніше заселених регіонів є Сконе (див. рис. 4).

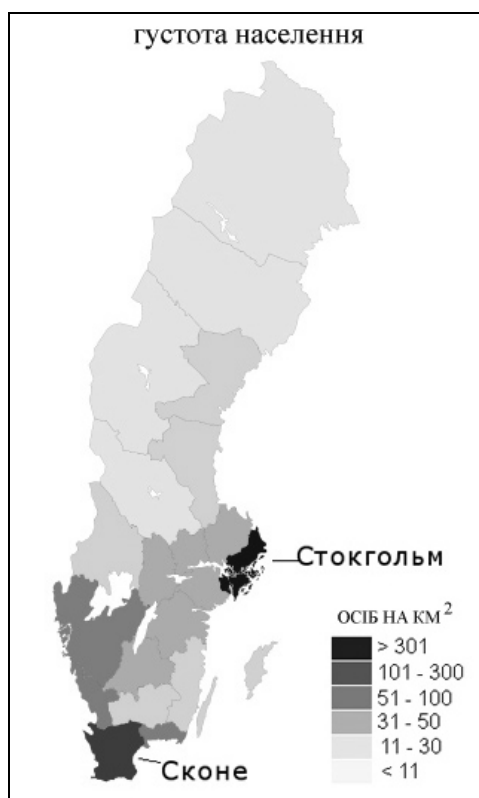

Рис. 4. Розміщення населення Швеції, 2008 р.

Регіон Сконе з Данією з'єднує лише автомобільно-залізничний міст, що прокладений через протоку Ересунн, тобто, фактично, кордону сухоходом між Швецією та Данією немає. Проте, до цієї країни виїжджає майже 11% шведів. До Норвегії, наприклад, прямує 9% туристів, хоча на цю країну припадає 72% шведського кордону сухоходом, який, до речі, пролягає північними малозаселеними територіями. Такий значний потік шведських туристів у данському напрямку зумовлений ще й тим, що Ересунський міст з'єднує регіон Сконе не просто з Данією, а з її столицею – Копенгагеном – туристичним центром цієї країни. У цьому випадку очевидним є те, що зосередження туристичного потенціалу однієї країни біля кордону з іншою також є тим чинником, що спотворює ізотропність географічного простору та впливає на розподіл міжнародних туристичних потоків.

Якщо розглядати іноземний туризм, то ситуація буде дзеркальною. Так, у структурі прибуттів до Швеції надмірною, порівняно із часткою спільного кордону, виявилася частка туристів із Данії. Цей випадок є ще одним прикладом спотворення ізотропності географічного простору через нерівномірне розміщення населення країни походження туристів, зокрема на прикордонних територіях. Як вже зазначалося, міст через протоку Ересунн з'єднує Швецію не просто з Данією, а з її столицею – Копенгагеном, де разом із приміською зоною проживає більше 1 млн. населення. Окрім того, подорожам датчан до Швеції сприяє мовна спорідненість.

Хоча у випадку з іноземним туризмом Швеції протяжність спільного кордону не вплинула на

структуру прибуттів із сусідніх країн, прикордонний характер таких подорожей все ж простежується. Населення країни-походження, яке проживає поближче до кордону, як правило, частіше відвідує прикордонні регіони сусідньої країни. Таку географію туристичних потоків по сусідству можна побачити в розподілі іноземних прибуттів по території Швеції. Зокрема, найбільша частка норвезьких туристів (55%) спостерігається у Вестра-Геталанд і Халланд, тобто у регіоні, який межує сухоходом із густозаселеним півднем Норвегії. Найбільше туристів із Фінляндії (60%) нараховується в Стокгольмському регіоні, адже він є найближчим, хоча й через море, до густозаселеного півдня Фінляндії. Також велика частка фінських туристів (23%) спостерігається на півночі, тобто там де зі Швецією є спільний кордон сухоходом. У Сконе на півдні Швеції 60% прибуттів припадає на датчан, які потрапляють сюди через Ересунський міст (див. рис. 5).

Два інших винятки для іноземного туризму, що представлені Швейцарією та Польщею, пов'язані з туристами із Німеччини. В структурі прибуттів до цих двох країн на німців приходиться значно більший відсоток, порівняно з часткою спільного кордону.

Окрім положення сусіда, поїздкам німецьких туристів до Швейцарії сприяє ментальний чинник (німецька мова є найпоширенішою в Швейцарії – нею говорять 64% населення країни). Німців у Швейцарії приваблює, насамперед, відпочинок у горах, саме тому близько 40% їхніх ночівель припадає на зимовий сезон (з листопада до квітня). У цьому випадку також спрацьовує мотив контрасту.

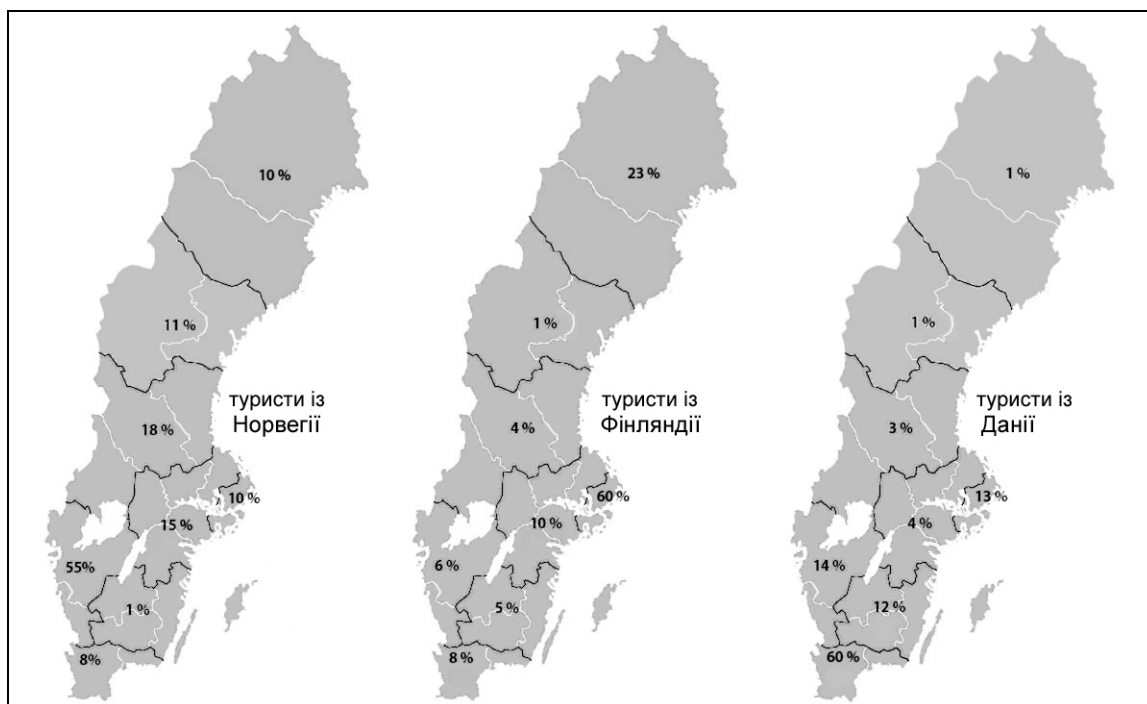

Рис. 5. Розподіл іноземних прибуттів по окремих регіонах Швеції та країнах походження туристів, 2008 р.

Однак чинник ментальної близькості та мотив контрасту не пояснюють надмірних, порівняно з часткою спільного кордону, туристичних потоків із Німеччини до Польщі. Тобто, на перший погляд не зрозуміло, чому, наприклад, майже за тієї ж протяжності кордону до Польщі з України прибуває втричі менше туристів, аніж із Німеччини (див.

табл. 3).

Це можна пояснити лише тим, що Німеччина є світовим лідером на ринку зарубіжного туризму. В 2008 р. мешканці цієї країни здійснили 73 млн. вибуттів, тоді, як українців за кордон подорожувало значно менше – 15,5 млн. (див. табл. 4).

Таблиця 3

Структура туристичних прибуттів із країн-сусідів, 2008 р.

№	Країни походження	Частка, %	
		Прибуттів	Кордону
Польща			
1	Німеччина	36,9	15,3
2	Україна	12,0	17,3
Всього		48,9	32,6

Таблиця 4

Зарубіжні туристичні вибуття, 2008 р.

№	Країни	Вибуття	%
1	Німеччина	73000000	82,5
2	Україна	15499000	17,5
Всього		88499000	100,0

Виходячи з цього, на частку прибуттів від сусідів впливає не лише протяжність спільного кордону суходелом, але й обсяг зарубіжного туризму в країні походження туристів, який вимірюється кількістю вибуттів.

Польща також була винятком для зарубіжного туризму. Зокрема 25% польських туристів виїжджають до сусідньої Німеччини, тоді як частка

спільного з нею кордону становить 15%. Водночас, частка кордону з ментально ближчою Чехією становить 26%, а подорожують до неї лише 8,5% поляків. Ймовірно, тут провідним чинником виступає **соціально-економічний розрив**, що засвідчується істотною різницею в питомих (*Per capita*) споживчих витратах домогосподарств, які в 2008 р. для Польщі становили 8454 US\$, а для Німеччини – 25212 US\$.

Потоки у цьому випадку формуються від менш розвинутої до розвинутої країни. Це пов'язане, головне, з двома причинами: по-перше люди відвідують країну, яка знаходиться за своїм розвитком на щабель вище не лише з цікавості, але й задля походів магазинами (шопінг-тури прикордонними територіями); по-друге, до багатьох країн здійснюються трудові міграції або виїжджають на постійне місце проживання, тому саме родичі та знайомі, які відвідують цих мігрантів, можуть формувати такі туристичні потоки.

Повертаючись до інших винятків для зарубіжного туризму, у яких частки вибуттів до сусідніх країн не узгоджуються з протяжністю спільних державних кордонів, відзначимо, що зі Словенії 55% прямують до сусідньої Хорватії. Крім спільного кордону, цьому, насамперед, сприяє мовна та історична близькість, бо словенська та хорватська входять до західної підгрупи південнослов'янських мов, а обидва народи до 1991 року «проживали» в одній країні – Югославії. Така ж ситуація склалася з Чехією, адже 20% туристів подорожували до Словаччини, хоча частка кордону з нею становила лише 11%. У цьому випадку також спрацьовує чинник ментальної близькості: обидві країни не лише «розмовляють» мовами однієї підгрупи західнослов'янських мов, але й мають спільну історію під «назвою Чехословаччина».

Висновок. Протяжність географічного простору впливає на розподіл міжнародних туристичних потоків, насамперед, через відстані між країнами походження і призначення туристів, а також через довжину спільного кордону суходелом, яка у багатьох випадках визначає обсяги туристичного обміну між країнами-сусідами. Проведений аналіз не підтвердив припущення про те, що чим ближче знаходиться країна призначення тим частіше вона відвідується. Водночас була виявлена закономірність, за якою частка прибуттів або вибуттів у структурі міжнародного туризму певної країни може бути будь-якою, але, зазвичай, не перевищує значення, яке із відстанню зменшується за експонентою. Інакше кажучи, відстань не визначає, а обмежує інтенсивність туристичного обміну між країнами, тобто є обмежуючим чинником.

Також було встановлено, що близько 50% міжнародного туристичного обміну відбувається між країнами, які межують суходелом або кордони котрих розташовані на відстані до 50 км, а такі потоки мають характер «дифузії». Тому, за інших рівних умов, частка країни-сусіда в структурі туристичних прибуттів або вибуттів часто узгоджується з протяжністю спільного кордону суходелом. Винятки з цього правила, зазвичай, пов'язані зі спотворенням ізотропності географічного простору, насамперед, на прикордонних територіях.

Список використаних джерел:

1. Александрова А.Ю. Международный туризм [Текст]: учебник для студентов высших учеб. заведений / Анна Юрьевна Александрова. – М.: Аспект-Пресс, 2002. – 470 с.
2. Єрина А.М. Статистичне моделювання та прогнозування [Текст]: навч. посібник / Антоніна Михайлівна Єрина. – К.: КНЕУ, 2001. – 170 с.
3. Король О.Д. Міжнародний туризм: методика і матеріали статистичних досліджень [Текст] / О.Д. Король, Т.Д. Скутар. – Чернівці: Рута, 2008. – 64 с.
4. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг [Текст]: навч. посібник / Ольга Олександрівна Любіцева. – 2-е вид., перероб. та доп. – К.: Альтерпрес, 2003. – 436 с.
5. Hagerstrand T. (1970). What about people in regional science? Lund: Springer – Verlag.
6. International tourism [Електронний ресурс]: UNWTO Tourism Highlights, 2001-2016 Editions. – Режим доступу до щорічника: <http://mkt.unwto.org/publications>
7. OECD Tourism Trends and Policies 2010 [Електронний ресурс]: OECD Publishing, 2010. – Режим доступу до електронної книги: <https://books.google.com.ua/books?id=UC7WAgAAQBAJ>
8. Tourism flows outbound (by countries) [Електронний ресурс]: Euromonitor International, 2012. – Режим доступу до електронного видання: <http://www.euromonitor.com/travel>

References:

1. Aleksandrova, A. u. (2002). *Mezhdunarodnyi turizm: uchebnik dlya studentov vysshykh ucheb. zavedeniy* [International tourism: Textbook for university students]. Moscow: Aspekt-Press, 470.
2. Erina, A.M. (2001). *Statystychne modelyuvannya ta prognosuvannya* [Statistical modeling and forecasting]. Kyiv: KNEU, 170.
3. Korol, O.D., Skutar T.D. (2008). *Mizhnarodnyi turizm: metodyka i materialy statystychnykh doslidzhen* [International tourism: methods and materials of statistical research]. Chernivtsi: Ruta, 64.
4. Lyubitseva, O.O. (2003). *Rynok turystychnykh posluh* [The market of tourist services]. Kyiv: Alterpres, 436 p.
5. Hagerstrand, T. (1970). *What about people in regional science?* Lund: Springer – Verlag.
6. International tourism: UNWTO Tourism Highlights, 2001-2016 Editions. Available at: <http://mkt.unwto.org/publications>
7. OECD Tourism Trends and Policies 2010: OECD Publishing (2010). Available at: <https://books.google.com.ua/books?id=UC7WAgAAQBAJ>
8. Tourism flows outbound (by countries): Euromonitor International (2012). Available at: <http://www.euromonitor.com/travel>

Надійшла до редколегії 09.09.2017 р.